

Globaliseringen.

”Den nordiska modellen kan stå emot omvärlden”

Globalt tryck. Den nordiska modellen är fortfarande ett fullt möjligt samhällssystem. Men nedmonteringen, som inleddes av Socialdemokraterna och fullföljs av de borgerliga partierna, kan bromsas om bara viljan finns. Globaliseringen styr inte allt – den ger alternativ, skriver professor emeritus **Åke Sandberg**.

Förra veckan i Almedalen var den nordiska modellen inte i fokus som för ett år sedan. Arbetslöshet bland unga och invandrare, otrygga jobb, försämrade sjukförsäkring och a-kassa, och pressande jobb gör att modellen börjar rämna. Regeringen har svårt att hålla fast vid den glättiga framgångsbilden, samtidigt som oppositionen inte har samlat sig till kritik och konkreta alternativ som innebär att ta konflikt om världsbild och vart vi är på väg.

Den svenska modellen har varit omdiskuterad, åtminstone sedan Marquis Childs bästsäljare ”Sweden: The middle way”, från 1936. Senast, efter brittiska The Economists devota hyllning tidigare i år, följde reportage i internationell press om ”modellens modernisering”.

Economist har skrivit om Sverige i en jämn ström. Temat har varit detsamma: Nedgången beror på för stor välfärd och höga skatter; framgången skulle bli större om man avreglerade ännu lite mer. I dag är tesen att flexicurity nog är bra, men det borde vara mer flex och mindre security.

Från min franska horisont denna månad ser jag Sverige uppmärksammas positivt och då inte bara Zlatan och PSG utan också miljö och ekonomi. Men konservativa Le Figaro lyfter fram att ”moderniseringen” lett till den snabbast ökande ojämlikheten i OECD, och till det slags bilbränder i Husby man brukat rapportera om från Paris och Marseilles förorter.

L'Express grundare Jean-Jacques Servan-Schreiber skrev 1968, mitt i studentrevolten, i Le défi américain framsynt om Sverige, att det unika inte är delarna, utan helheten, att ekonomi och välfärd hänger samman på ett intelligent sätt. Ekonomipristagaren Joseph Stiglitz menar likaså att man inte måste välja mellan ekonomisk utveckling och jämlikhet. De nordiska länderna ligger på topp i internationella rankingar, i såväl välfärd och miljö som i konkurrenskraft och innovation. I The Economists sammanvägda ranking placeras fyra nordiska länder i täten, med Sverige först.

I den svenska modellen sammanlänkas ekonomisk framgång med tillit till det gemensamma, trygghet i omvandlingen och utbildning för nya kvalificerade jobb. Det vi kan kalla produktiv rättvisa.

Förra året i Almedalen hölls en handfull seminarier om Sverige utifrån skriften The Nordic Way, som regeringen presenterat vid World Economic Forum. Men de som de senaste tjugo åren förändrat modellen verkar inte se det Servan-Schreiber framhöll för snart femtio år sedan, den intelligenta helheten.

Socialdemokraterna inledde med kanske angelägna nedskärningar som skärpts under den borgerliga alliansen med fortsatta nedskärningar och omfattande privatisering av både produktion och konsumtion. Konsekvenserna

I den modell som de nordiska länderna i stort valt sammanlänkas ekonomisk framgång med tillit till det gemensamma, trygghet i omvandlingen och utbildning för nya kvalificerade jobb. Det vi kan kalla produktiv rättvisa, menar skribenten.

Foto: Henrik Montgomery/Scanpix

är sjunkande kvalitet i utbildning och vård, olikvärdighet, försummad infrastruktur och för små resurser, för stora skattesänkningar.

Förändringarna äventyrar nu helheten – den produktiva rättvisan. Hur länge kommer man att tillåtas tala om den svenska modellen som vore den densamma, samtidigt som grunden rivs? Någon som säger: ”Kejsaren är naken!”?

I dag krävs konkreta reformer, höjda skatter och en omreglering av nyskapade marknader där vinstdrift släppts vind för våg. Den politiska oppositionen har inte formulerat tydlig kritik och finansierade alternativ av rädsla, verkar det, för att blottlägga konfliktlinjer och för att skrämja den konsumerande medelklassen, men utan tilltro till de breda lager, inklusive den tänkande och engagerade medelklassen, som önskar leva i ett anständigt samhälle.

För att få brett gehör för förändring krävs en alternativ samhällssyn som förstås av många. Det är ett långsiktigt projekt av forskning, analys och kommunikation. I den rådande världsbilden definieras alternativen alltid som fel. Skattehöjning – oansvarigt. Inga reformer – vad vill ni?

Regeringen vill gärna tolka den svenska modellen som det naturgivna, faktiskt existerande samhället, framsprunget genom en lång historia med grund i medeltidens självägande bönder och kultur av samarbete.

Man refererar gärna till Berggrens och Trägårdhs stimulerande bok ”År svensken människa?” och framhåller ”statsindividualismen”, att individens autonomi är möjlig genom statens

politik. Det synsättet tonar ned 1900-talets kamp för den moderna svenska välfärdskapitalismen som förts i fackliga och politiska folkrörelseformer och format individer som inte bara är autonoma utan också delar en gemenskap, känner tillit och tar ansvar för det allmänna. Därför vill vi hellre tala om en solidarisk individualism, tillsammans med den produktiva rättvisan en grundbult i den svenska modellen. Båda hotas av dagens regeringspolitik.

”Den svenska modellen” finns inte bara på samhällsnivån utan märks i och samspelar med företagsledning och arbetsorganisation. Trygghet i omställning och vid sjukdom samt inflytande i arbetet gör att människor är beredda att ta risker och engagera sig i förändring på arbetsplatserna. Hög sysselsättningsnivå gör, som Pehr G Gyllenhammar brukar framhålla, att företag måste erbjuda anständiga löner och arbetsvillkor. Det ger individuell och facklig styrka som minskar risken för en så slimmad organisation att utslagning grasserar. Innovationer drivs fram, som bidrar till goda och produktiva jobb. Regeringens nedrustning av arbetslivsforskningen har skingrat kunskapsunderlaget för sådant nytänkande som var ett svenskt signum.

Amerikanska, och andra politiker brukar säga att globalisering och IT tvingar fram sociala nedskärningar och hård regim i arbetslivet. Men de skandinaviska länderna är utsatta för samma globala tryck, och de är ändå annorlunda. ”It’s the economy, stupid”, var en fras som Bill Clintons kampanjledning myntade för att ange fokus. Men nordiska erfarenheter gör att man kan säga ”It’s politics, stupid”. Världsekonomin styr inte allt – den ger utrymme för alternativ, även om utmaningarna från Asien och Latinamerika nu är stora.

De nordiska länderna har varit annorlunda länge och de kan förbli både mänskligt och ekonomiskt starka. De kan fortsätta att visa att otyglad marknadsliberalism och amerikanskt management inte är nödvändiga – att andra livs- och arbetsvärldar är möjliga.

De nordiska länderna kan fortsätta att visa att otyglad marknadsliberalism och amerikanskt management inte är nödvändiga – att andra livs- och arbetsvärldar är möjliga.

Två repliker på Sven Andréassons debattartikel om kommersialiseringen av alkohol (9/7).

”Förbud - barslag i luften”

Mattias Grundström, Alkoholgranskningsman och expert i utredningen om alkoholreklam.

”Friheten har förändrat drickandet till det bättre”

Mattias Svensson, redaktör Magasinet Neo. DN.se/debatt

Åke Sandberg, civilekonom, sociolog, professor emeritus vid Stockholms universitet. Redaktör för boken ”Nordic Lights”. Work, management and welfare in Scandinavia (SNS förlag).